

МАРИЯ ДОМБРОВСКА КНИГИТЕ

Превод от полски: Ванда Смоховска-Петрова, Алина Петрова-
Василевич, 1983

chitanka.info

Герои на нашето детство бяха ратаите, които се занимаваха с конете.

Те символизираха всички приключения от историите, написани от Майн Рид и Верн. С безкраен ентузиазъм ни изпълваше гледката на каруца, която препуска по калдъръмения път и която караше изправен ратай, държащ с една ръка юздите на четири коня — честно казано не особено буйни.

Да подражаваме на песните и свирните на ратаите и на дрезгавия им и груб език, беше за нас същото, което е за сина на дебрите да учи диалекта на индианците.

Когато обаче се случваха такива необикновени неща, като извеждането на конете нощем от някакви крадци или обир на мазето, а последното ставаше всяка година, нашият ентузиазъм се насочваше в друга посока. Тогава самите ние ставахме крадци, които извеждат конете нощем и ограбват мазето.

В този наш мир, мирът на яворови хора, на еникабеника-клика и много неща „на ужким“ — попадна изведнъж нещо като подобие на голяма стъклена топка от елхата, нещо, което го изпълни със светлината на незнаен досега патос.

Помня, че тогава учехме стихотворението от Ленартович.

*Стопи се снегът
и ледът се стопи
и свободно потече реката.
Изпод нейни води
лястовичка изхвърча...*

А до самия прозорец цъфтеше сведен вишнев клон.

Тъкмо тогава четях „Трилогията“^[1]. И много скоро тя препълни и надрасна цялата къща и сякаш както в приказката за принц Каролек и змея, погълна я заедно с нас, майка, татко и градината. Всички се намерихме в черния том, с щампосания отгоре лик на Сенкевич, с черните, дребни букви по тънките страници.

Ние много неща не разбирахме.

Не можехме да разберем например защо Володийовски го наричат Хектор, след като Хектор беше нашата бяла хрътка на жълти

петна.

Не можехме да схванем това, дори когато ни обясниха. Въпреки че вече „знаехме“, винаги като мислехме за истинския Хектор, изпълняваше четирикракият Хектор.

Но аз четях и разказвах на братята и сестрите ми, които едва умееха да четат. Впрочем четях на глас навсякъде и всекиму, сама и не сама, на майка и татко, на слугите в кухнята, които казваха: „О, Света Богородице!“ и най-после на ратаите.

Извърши се нашествието на Полша връз нашето диво детство, с цялата ѝ блестяща фантазия, показна храброст, с мъжеството, с гуляйджийското юначество, което се справя с всяко приключение и постоянно живее в корав допир с него.

Разкриха се пред нас предателските великолепия на палата на князете Радзивил. Кмичиц отне огъня на клепачите ни, обожавахме Володийовски, като проливахме горчиви сълзи за смъртта му и че не може вече да извърши подвиг по-голям от този на Скщетуски — това много ни измъчваше.

Слънчевите снегове из полята придобиха за нас блясъка на извоювани скъпоценности.

Белите ледени кичури по дърветата или пуха на пролетните цветове — всичко това бяха перата на славата върху невидими шлемове.

Отгатнахме неочаквано и разбрахме с безпогрешна сигурност, че сме част от някакво огромно дело, част от някакво с векове траещо невероятно приключение, от някаква страна, не страна, земя — не земя, където всичко ставаше рицарски и гръмко. Тръбите зовяха там на бой от сутрин до здрач.

Палатите на пановете бяха като че ли на края на света. В тях танцуваха рицари, сякаш стъкдени от скъпоценните камъни, и откъснати от танца, веднага яхваха конете и препускаха. Жените там, като Баша, се изтръгваха победоносно от най-невероятните авантюри и сред снеговете на Дивото поле хвърчаха към дома, който сам беше като приключение от приказките.

Из всички краища на този героичен живот се чуваше постоянно предупредителното: „Бъди готов“ и „На оръжие“, и над тази прилична на пролетна буря, земя се носеше звучащата с тихи струни любов,

поетична и силна, веднъж за цял живот, някакъв романтизъм чаровен и трогващ.

В блясъка, с който изведнъж бе озарен животът ни, ние ходехме тогава из света на нашите градини и поля, изпълнени с неосъзнати въпроси.

Къде бе изчезнала славата на тези огромни събития? Къде се бяха затрили границите, които трябваше да бъдат бранени по този начин?

Къде са онези саби, с които се сечеше врагът, къде са оръжията на нашето величие?

Къде са хората, къде са устата, който казваха: „Нищо от това!“ като Володийовски и „За тебе, Родино!“ като Кмичиц.

Къде са тези велики победи, които бе извоювал Кмичиц над самия себе си и над всички?

Сега ние ги извоювахме над измисления враг, укрит предателски в купчината съчки.

Ние определихме границите на Полша — от една до друга леха в градината, а Дивите полета търсехме отвъд гората, из ливадите, покрити с орхидеи.

По този начин скочихме право в загадъчния, наченат и прекъснат свят на Полша — през цветните порти на романите на Сенкевич.

После дойде още един вълшебник — най-прекрасният и безсмъртен — „Пан Тадеуш“.

Попаднахме на него случайно, както обикновено попадаш на всичко хубаво в живота, търсейки нещо друго.

Защото мама запя:

*Какво се случи в Иран наскоро
ще разкажа на целия свят.*

и забрави как е по-нататък.

Затова грабнахме дебелия като молитвеник том на Дунин, том зелен и грапав, но това не беше първият том, който ни бе нужен, а вторият. Там намерихме „Пан Тадеуш“.

Впрочем докато четяхме той самият, Тадеуш, ни се изгуби от погледа. Не знаехме с абсолютна сигурност за кого всъщност се беше

оженил, нито пък защо му се караше Телимена, но това, че е глупава признавахме без уговорки.

Ала кой би издържал да не плаче и да не ридае, като над собственото си неотвратимо нещастие, над смъртта на Робак, кой би могъл да не гори, когато четете историята на неговата любов, поражение, триумф?

Робак, Робак, Яцек, Яцек Соплица — свети грешнико — ах ти, когото човек обича повече от всички, които са били винаги добри, защо не можехме да застанем поне до ложето, върху което ти умираше, и да целунем ръба на възглавницата, на която беше главата ти? Защо не можехме да се простим с теб — ние, които те обичахме повече от брат ти, повече от сина ти!

А Янкел! Музиката на Янкел? Та това бе първият концерт, който чухме в живота си.

И в ритъма и мелодията на тази музика се запознавахме с великите хора, които вървяха от песента на самотния воин през всички мъчения и препятствия, до триумфа и фанфарите на възкликанието: „Генерале — тебе Литва наша...“.

Побледнели четяхме как свещеникът Робак вика в кръчмата: „Изчистете дома, деца“ и пасажа, който започва с думите: „О години велика, който не те бе видял в нашата страна“.

А когато Тадеуш казваше:

„На здраве за съгражданите, за свободните, равноправни поляци“, а генерал Домбровский викаше: „Вдигам тост за народа!“ — без да съзнаваме това, цели в огъня на тръпките и стисналото гърлото щастие, научавахме как става това, че един свят си отива, а в творчески екстаз се ражда нов — опознавахме революцията.

Като се затваряхме в гостната насаме с визията на Мицкевич, с пресекващ от ридание глас четяхме тези стихове на зелените стени, изписани със златни листа.

И изведнъж, на имения ден на единия от нас, под възглавницата намерихме книга с черна подвързия, книга за още една вселена, книга за вечния, незнаен човек. „Робинзон Крузо“!

Наситени все още от златната буря на чувствата, влюбени в хората от нашето минало, запъхтени от глъчката на прочетените битки, трябваше един ден изведнъж да потеглим с Робинзон Крузо, извън

границите на отечеството, в океана, в земите, където има само човек и бог, и земя, и море.

За пръв път тогава разбрахме скуката на това, което е тук. И искахме да ни обича някой друг, а не хората, които ни обичат, и очите ни да гледат някакъв друг свят, този, който не съществува. И да стигнем до онова място, където човешкото сърце да престане най-после да тъгува, сърцето на всеки човек, също и на този малък, като нас, който е на десет години.

Претърпяхме заедно с Робинзон корабкрушение близо до страшен безлюден остров и в ужас видяхме какво значи наистина да си напуснал всичко и слепешката да бродиш из новия свят. Оpozнахме самотата, когато никой не чува гласа ни, а любовта на дивия човек трябва да ни замести сърцата на всички хора, които бяхме напуснали.

И заедно с Робинзон Крузо започвахме да градим отначало това, което бяхме напуснали, простия всекидневен живот, смешен и възвишен със своята шапка от бананови листа и с иглата си от трън на дърво.

И не съжالياвахме за нищо, и с огъня на знойна любов обгръщахме самотния остров, и плачехме, когато Робинзон го напускаше. И ако тогава до градинската порта доплуваше кораб, кораб със светли платна, щяхме веднага да отплуваме с него, без да се простим с когото и да било.

О книги, наши книги! Мицкевич, Конопницка, Жул Верн, Майн Рид, „Тайнственият остров“, „Децата на капитан Грант“ и първата книга, която запомнихме „Картинки“.

Такава голяма книга и суровите цветове на картинките, изрисувани върху черен фон.

Не беше много красива. Вероятно не беше нито много добре написана, нито много умно, но я обичахме най-напред явно, а после тайно и страстно, така, както понякога обичаме хора, които не са нито много добри, нито особено красиви, но са такива, че човек ги обича.

Всичко започваше в нея с въпроси и гъмжеше от отговори, толкова ежедневни и прости, че чак изглеждаха измислени като в приказките. Там имаше следното стихотворение:

Градинарю, градинарю,

*що ли караш за пазара?
— Тук ябълки, там малини.
— За кого са те, мой мили?*

А под друга картинка се заплиташе интрига:

*Какво ли е скрила госпожа Сърничка
в тази зелена, свежа горичка?*

По-нататък имаше деца на шейна върху пепеляв сняг и за тях научавахме:

*Пътуват весели деца,
със празничната си шейна,
закъде, аз само знам,
тайната ви ще издам...*

— и по-нататък се изговаряше вече шепнешком.

Тази книга получихме, когато бяхме болни и я научихме наизуст и със затворени очи изброявахме всички картинки, изписани на редове, едни под други.

И когато се увличахме вече от други, чудесни книги, останахме верни на „Картинките“, но тъй като малко се срамувахме, четяхме ги скришом на куклите на най-малката ни сестричка и на дървените коне на братята ни.

1923

[1] Става дума за историческата трилогия на Хенрик Сенкевич „С огън и меч“, „Потоп“ и „Пан Володийовски“. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.